مەككىدە نازىل بولغان	سۈرە ھاققە	52 ئايەت

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلۡحَآقَّةُ ﴿١﴾ مَا ٱلۡحَآقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡحَآقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتۡ ثَمُودُ وَعَادُۢ بِٱلۡقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ
فَأُهۡلِكُواْ بِٱلطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَأَمَّا عَادٞ فَأُهۡلِكُواْ بِرِيحٖ صَرۡصَرٍ عَاتِيَةٖ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيۡهِمۡ سَبۡعَ لَيَالٖ
وَثَمَٰنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومٗا فَتَرَى ٱلۡقَوۡمَ فِيهَا صَرۡعَىٰ كَأَنَّهُمۡ أَعۡجَازُ نَخۡلٍ خَاوِيَةٖ ﴿٧﴾ فَهَلۡ تَرَىٰ لَهُم مِّنۢ
بَاقِيَةٖ ﴿٨﴾ وَجَآءَ فِرۡعَوۡنُ وَمَن قَبۡلَهُۥ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَٰتُ بِٱلۡخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوۡاْ رَسُولَ رَبِّهِمۡ فَأَخَذَهُمۡ أَخۡذَةٗ
رَّابِيَةً ﴿١٠﴾ إِنَّا لَمَّا طَغَا ٱلۡمَآءُ حَمَلۡنَٰكُمۡ فِي ٱلۡجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجۡعَلَهَا لَكُمۡ تَذۡكِرَةٗ وَتَعِيَهَآ أُذُنٞ وَٰعِيَةٞ ﴿١٢﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

(بولۇشى ئېنىق) قىيامەت﴿1﴾. قىيامەت نېمىدۇر؟﴿2﴾. قىيامەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟﴿3﴾. سەمۇد ۋە ئاد (قەبىلىلىرى) قىيامەتنى ئىنكار قىلدى﴿4﴾. سەمۇد بولسا ئادەتتىن تاشقىرى قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك قىلىندى﴿5﴾. ئاد بولسا ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن ھالاك قىلىندى﴿6﴾. الله ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى، (ئاد) قەۋمىنىڭ (ئۆز ماكانلىرىدا ھالاك بولۇپ) خورما دەرىخىنىڭ پور كۆتەكلىرىدەك ياتقانلىقىنى كۆرىسەن﴿7﴾. ئۇلاردىن بىرەر ئادەمنىڭ قالغانلىقىنى كۆرەلەمسەن؟﴿8﴾. پىرئەۋن ھەم ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكىلەر ۋە شەھەرلىرى دۈم كۆمتۈرۈۋېتىلگەنلەر (يەنى لۇت قەۋمى) خاتا ئىشلارنى قىلدى﴿9﴾. ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى الله قاتتىق جازالىدى﴿10﴾. شۈبھىسىزكى، (نۇھنىڭ زامانىدا) چوڭ سۇ يامراپ كەتكەن چاغدا، سىلەرنى (يەنى ئەجدادىڭلارنى) بىز كېمىگە سالدۇق، سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، تۇتۇۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن (بىز شۇنداق قىلدۇق)﴿11 - 12﴾.

قىيامەتنىڭ چوڭلۇقىنى ئەسلىتىش توغرىسىدا

”ھاققە“ يەنى ئەمەلگە ئاشقۇچى، قىيامەت كۈنىنىڭ ئىسىملىرىدىن بىرىدۇر. چۈنكى، قىيامەتتە الله نىڭ ۋەدىسى ۋە ئاگاھلاندۇرۇشى ئەمەلگە ئاشىدۇ. شۇڭا الله قىيامەتنىڭ ئىشىنىڭ چوڭلۇقىنى ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿قىيامەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟﴾.

www.munber.org

ئىلگىرى ئۆتكەن ئۇممەتلەرنىڭ ھالاك قىلىنغانلىقىنى تىلغا ئېلىش توغرىسىدا

اللہ تائالا ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان ئۇممەتلەرنى ئۆزىنىڭ ھالاك قىلغانلىقىنى تىلغا ئېلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سەمۇد بولسا ئادەتتىن تاشقىرى قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك قىلىندى**﴾.

يەنى ئۇلارنى قاتتىق ئاۋاز ۋە سىلكىنىش ئۇجۇقتۇرۇۋەتتى. قەتادە: ئۇلارنى قاتتىق ئاۋاز ھالاك قىلدى، دەيدۇ. مۇجاھىد: ئۇلارنى ئۇلارنىڭ گۇناھلىرى ھالاك قىلىۋەتتى، دەيدۇ. رەبىئ ئىبنى ئەنەس ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلارمۇ: ئۇلار گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن ھالاك قىلىندى، دېدى ۋە ئىبنى زەيد: ﴿سەمۇد ھەددىدىن ئاشقانلىقى ئۈچۈن (پەيغەمبەرنى) ئىنكار قىلدى﴾[1] دېگەن ئايەتنى قوشۇپ ئوقۇپ قويىدى.

﴿**ئاد بولسا ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن ھالاك قىلىندى**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارغا ھەددىدىن زىيادە قاتتىق بوران كېلىپ، ھەتتا ئۇلارنىڭ مەيدىلىرىدىن تۆشۈك ئېچىۋەتتى. زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارغا رەھىمسىز، بەرىكەتسىز بولمىغان ھەددىدىن ئارتۇق قاتتىق ۋە سوغۇق بوران چىقتى. ئەلى ۋە باشقىلار مۇنداق دەيدۇ: بۇ قاتتىق بوران ئۇلارنىڭ غەزىنىلىرىگە چىقىپ ھېسابسىز بايلىقنى ئۇچۇرتۇپ كەتتى.

﴿**اللہ ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى**﴾ يەنى اللہ ئۇلارغا شۇملۇق ئېلىپ كېلىدىغان، تولۇق يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلمەي چىققان بوراننى ئاپىرىدە قىلدى. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇم كۈنلەردە قاتتىق سوغۇق شامالنى ئەۋەتتۇق﴾[2].

﴿**(ئاد) قەۋمىنىڭ (ئۇز ماكانلىرىدا ھالاك بولۇپ) خورما دەرىخىنىڭ پور كۆتەكلىرىدەك ياتقانلىقىنى كۆرىسەن**﴾ يەنى بۇ بوران ئۇلاردىن بىر نەرسىنى ئۇچۇرتۇپ ئېلىپ چىقىپ، ئاندىن يەرگە قارىتىپ ئۇرسا ئۇ يەرگە تىك چۈشۈپ بېشى يېرىلىپ ئۆلىدۇ. ئۇنىڭ تېنى بولسا، يەرگە يىقىلىپ چۈشكەن شاخسىز خورما كۆتەكلىرىگە ئوخشاش سوزۇلۇپ ياتىدۇ.

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن شەرق شاملى بىلەن ياردەم بېرىلدىم. ئاد قەۋمى بولسا غەرب شاملى بىلەن ھالاك قىلىندى».

﴿**ئۇلاردىن بىرەر ئادەمنىڭ قالغانلىقىنى كۆرەلەمسەن؟**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ قالدۇقلىرىدىن ياكى ئۇلارغا نىسبەت بېرىلىدىغان بىرەر ئادەمنىڭ بارلىقىنى بىلەمسەن؟ بەلكى ئۇلار تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇلدى. اللہ ئۇلارغا ھېچ بىر ئورۇنباسار قويمىدى.

﴿**پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكىلەر**﴾ يەنى قىلمىشلىرى پىرئەۋنگە ئوخشاپ كېتىدىغانلار. ﴿**ۋە شەھەرلىرى دۈم كۆمتۈرۈۋېتىلگەنلەر**﴾ يەنى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان ئۇممەتلەر. ﴿**خاتا ئىشلارنى قىلدى**﴾ يەنى اللہ نازىل قىلغان ھەقنى ئىنكار قىلدى. گۇناھ بولىدىغان خاتا ئىشلارنى قىلدى.

﴿**ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلدى**﴾ يەنى ھەر بىر ئۇممەت ئۆزلىرىگە اللہ ئەۋەتكەن پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلدى. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلدى، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ ئازابىم (ئۇلارغا) تېگىشلىك بولدى﴾[3] كىمكى بىر پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلسا، بارلىق پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانغا ئوخشاشتۇر. اللہ تائالا بۇ ھەقتە

---

[1] سۈرە شەمس 11 ـ ئايەت.
[2] سۈرە فۇسسىلەت 16 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە قاف 14 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇنداق دەيدۇ: ﴿نۇھنىڭ قەۋمى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى﴾[1] ﴿ئاد (خەلقى) پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى﴾[2] ﴿سەمۇد (خەلقى) پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى﴾[3].

ھەر بىر ئۈممەتكە ھەقىقەتەن بىردىن پەيغەمبەر كەلدى. شۇڭا، الله تائالا بۇ ئورۇندا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى الله قاتتىق جازالىدى**﴾ يەنى الله ئۇلارنى چوڭ، قاتتىق ئەلەملىك ۋە ھالاك قىلغۇچى ئازاب بىلەن جازالىدى.

كېمىدىن بەھرىمەن قىلغان نېمىتىنى ئەسلىتىش توغرىسىدا

﴿**شۈبھىسىزكى، (نۇھنىڭ زامانىدا) چوڭ سۇ يامراپ كەتكەن چاغدا**﴾. يەنى سۇ چەكتىن ئېشىپ الله نىڭ ئىزنى بىلەن پۈتۈن مەۋجۇداتنى قاپلاپ كەتكەن چاغدا ﴿**سىلەرنى (يەنى ئەجدادىڭلارنى) بىز كېمىگە سالدۇق**﴾ بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئۇنى ئىنكار قىلغان، ئۇنىڭغا قارشى چىققان ۋە الله نى قويۇپ بۇتلىرىغا چوقۇنغان چاغدا، ئۇ قەۋمىگە بەتدۇئا قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن الله ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ ۋە نۇھ ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە كېمىگە چىقىۋالغانلاردىن باشقا پۈتۈن زېمىن ئەھلىنى توپان بالاسىدىن غەرق قىلىۋېتىدۇ. ھازىرقى ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ كېمىگە ئېلىپ چىققان كىشىلىرىنىڭ ئەۋلادلىرىدۇر. شۇڭا الله تائالا ئىنسانلارغا قىلغان بۇ ياخشىلىقىنى تىلغا ئېلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۈبھىسىزكى، (نۇھنىڭ زامانىدا) چوڭ سۇ يامراپ كەتكەن چاغدا، سىلەرنى (يەنى ئەجدادىڭلارنى) بىز كېمىگە سالدۇق**﴾ يەنى بۇ كېمە سۇ يۈزىدە ئۈزۈپ ئۇلارنى غەرق بولۇپ كېتىشتىن قۇتۇلدۇردى.

﴿**سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، تۇتۇۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن (بىز شۇنداق قىلدۇق)**﴾ يەنى سىلەرنىڭ كېمىدە ئولتۇرۇپ دېڭىزلار ئارا سەپەر قىلىشىڭلار ئۈچۈن نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسىنىڭ ئۈلگىسىنى سىلەرگە قالدۇردۇق. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ تۈرلىرىنى ياراتتى، سىلەرگە ئۈستىگە چىقىشىڭلار ئۈچۈن كېمە ۋە مىنىشىڭلار ئۈچۈن ھايۋان قاتارلىقلارنى ياراتتى. ئاندىن سىلەر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە چىققانلىرىڭلاردا پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ نېمىتىنى ئەسلەپ: «بىزگە بۇنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات پاكتۇر، بىز ئۇنىڭغا (مىنىشكە) قادىر ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز» دېگەيسىلەر﴾[4] ﴿ئۇلارغا (بىزنىڭ كامالى قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەت شۇكى، بىز ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىنى (نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ نەرسە - كېرەك ۋە ھايۋاناتلار بىلەن) توشقۇزۇلغان كېمىسىگە چۈشۈردۇق. بىز ئۇلار ئۈچۈن شۇ كېمىگە ئوخشاش ئۇلار چۈشىدىغان نەرسىلەرنى ياراتتۇق﴾[5].

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا ئىنسانلارنىڭ ئىبرەت ئېلىشى ئۈچۈن نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسىنى قالدۇردى. ھەتتا، بۇ ئۈممەتنىڭ دەسلىۋىدە ئۆتكەن كىشىلەر ئۇ كېمىنى كۆردى. بۇ قاراشقا قارىغاندا يۇقىرىقى قاراش كۈچلۈكرەكتۇر. چۈنكى الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**تۇتۇۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن (بىز شۇنداق قىلدۇق)**﴾ يەنى بۇ نېمەتنى چۈشىنىدىغان دىللارنىڭ ئۇنى

---

[1] سۈرە شۇئەرا 105 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇئەرا 123 - ئايەت.
[3] سۈرە شۇئەرا 141 - ئايەت.
[4] سۈرە زۇخرۇق 12 ــ 14 ئايەتكىچە.
[5] سۈرە ياسىن 41 - 42 - ئايەتلەر.

www.munber.org

چۈشىنىۋېلىشى ئۈچۈن تۇتۇۋالىدىغان قولاقلارنىڭ ئەسلەپ تۇرۇشى ئۈچۈن بىز ئۇ كېمىنىڭ ئۆلگىسىنى سىلەرگە قالدۇردۇق.

ئىبنى ئابباس بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئاڭلاپ تۇتۇۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن بىز ئۇ كېمىنى سىلەرگە ئىبرەت قىلىپ قالدۇردۇق. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: اللّٰه نىڭ كىتابىدىن ئاڭلىغان نەرسىلەر چۈشىنىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن مەنپەئەت ئالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن بۇ كېمىنى ئىبرەت قىلىپ قالدۇردۇق. زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: ئاڭلايدىغان ۋە تۇتۇۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى ئاڭلاپ تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن شۇنداق قىلدۇق. يەنى كىمنىڭ ساغلام قۇلىقى ۋە ئوتكۇر ئەقلى بولسا، ئۇ كېمىدىن ئىبرەت ئالىدۇ. بۇ ئايەت ھەقنى چۈشىنەلەيدىغان ۋە ئۇنىڭدا چىڭ تۇرالايدىغان ھەر قانداق كىشىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

* * * * * * *

فَإِذَا نُفِخَ فِي ٱلصُّورِ نَفۡخَةٞ وَٰحِدَةٞ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ ٱلۡأَرۡضُ وَٱلۡجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةٗ وَٰحِدَةٗ ﴿١٤﴾
فَيَوۡمَئِذٖ وَقَعَتِ ٱلۡوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَهِيَ يَوۡمَئِذٖ وَاهِيَةٞ ﴿١٦﴾ وَٱلۡمَلَكُ عَلَىٰٓ أَرۡجَآئِهَاۚ
وَيَحۡمِلُ عَرۡشَ رَبِّكَ فَوۡقَهُمۡ يَوۡمَئِذٖ ثَمَٰنِيَةٞ ﴿١٧﴾ يَوۡمَئِذٖ تُعۡرَضُونَ لَا تَخۡفَىٰ مِنكُمۡ خَافِيَةٞ ﴿١٨﴾

بىرىنچى قېتىملىق سۇر چېلىنغان چاغدا﴿13﴾. زېمىن ۋە تاغلار (ئورۇنلىرىدىن) كۆتىرىلىپ (بىر ـ بىرىگە) ئۇرۇلۇپ (ئۇۋۇلىپ كەتكەن) چاغدا﴿14﴾. بۇ كۈندە چوڭ ئىش (يەنى قىيامەت) يۈز بېرىدۇ﴿15﴾. ئاسمان يېرىلىدۇ، بۇ كۈندە ئاسمان (قالايمىقانلىشىپ) ئاجىزلىشىپ كېتىدۇ﴿16﴾. پەرىشتىلەر ئاسماننىڭ ئەتراپىدا تۇرىدۇ، بۇ كۈندە پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەرشىنى سەككىز پەرىشتە (باشلىرى) ئۈستىدە كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ﴿17﴾. بۇ كۈندە سىلەر (اللّٰهغا) (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توغرىلىنىسىلەر، سىلەر ھېچقانداق بىر سىرنى يوشۇرۇپ قالالمايسىلەر﴿18﴾.

قىيامەت كۈنىنىڭ دەھشەتلىك ئەھۋاللىرى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە قىيامەت كۈنىنىڭ دەھشەتلىك ئەھۋالىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ قورقۇنچلۇق ئەھۋال قورقۇنچ سۇر چېلىنغاندا باشلىنىدۇ. بۇنىڭغا ئەگىشىپلا پۈتكۈل جانلىقلارنىڭ ئۆلۈشى ئۈچۈن يەنە بىر سۇر چېلىنىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى اللّٰه خالىغان جانلىقتىن باشقا بارلىق جانلىقلار ئۆلىدۇ. ئاندىن كېيىن قەبرىلەردىن تۇرغۇزۇلۇپ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرەپكە توپلىنىش ئۈچۈن ئاخىرقى سۇر چېلىنىدۇ.

مانا بۇ سۇر مەزكۇر ئايەتتە كۆرسىتىلگەن سۇردۇر. چۈنكى، اللّٰه تائالانىڭ ئەمرى ھېچقانداق قارشىلىققا، توسالغۇغا ئۇچرىمايدۇ. ھەم ئۇنى تەكرارلاش ۋە تەكىتلەشكىمۇ زۆرۈرىيەت بولمايدۇ. شۇڭا اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿زېمىن ۋە تاغلار (ئورۇنلىرىدىن) كۆتىرىلىپ (بىر ـ بىرىگە) ئۇرۇلۇپ (ئۇۋۇلىپ كەتكەن) چاغدا﴾ يەنى زېمىن ئۇكۆزنىڭ چەمدەك سوزۇلۇپ باشقا بىر زېمىنغا ئۆزگىرىپ كەتكەن چاغدا ﴿بۇ كۈندە چوڭ ئىش (يەنى قىيامەت) يۈز بېرىدۇ. ئاسمان يېرىلىدۇ، بۇ كۈندە ئاسمان

www.munber.org

(قالايمىقانلىشىپ) ئاجىزلىشىپ كېتىدۇ﴾ ئىبنى جۇرەيج مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى اللە تائالانىڭ ﴿ئاسمان ئېچىلىپ نۇرغۇن ئىشىكلەر پەيدا بولىدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشايدۇ.

ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: بۇ كۈندە ئاسمانلار يېرىلىپ يوچۇقلار ئېچىلىپ كېتىدۇ. ئەرش ئاسمان بىلەن تەك بولۇپ قالىدۇ. **﴿پەرىشتىلەر ئاسماننىڭ ئەتراپىدا تۇرىدۇ﴾** رەبىئ ئىبنى ئەنەس بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: پەرىشتىلەر كىچىكلەپ كەتكەن ئاسماندا تۇرۇپ زېمىن ئەھلىگە قارايدۇ.

﴿بۇ كۈندە پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەرشىنى سەككىز پەرىشتە (باشلىرى) ئۈستىدە كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ﴾ يەنى قىيامەت كۈنى ئەرشنى سەككىز پەرىشتە كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ. ئىمام ئەبۇداۋۇد جابىر ئىبنى ئابدۇللاھتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ اللە تائالانىڭ ئەرشىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان پەرىشتىلەردىن قۇلىقىنىڭ يۇمشىقى بىلەن مۈرىسىنىڭ ئارىلىقى 700 يىللىق مۇساپە كېلىدىغان بىر پەرىشتىگە سۆز قىلىشىمغا رۇخسەت قىلىنىدۇ».

ئادەم ئەۋلادىنىڭ اللە غا تۇغرىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿بۇ كۈندە سىلەر (اللەغا) (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) تۇغرىلىنىسىلەر، سىلەر ھېچقانداق بىر سىرنى يوشۇرۇپ قالالمايسىلەر﴾ يەنى سىلەر ئىشلىرىڭلاردىن ھېچ نەرسە يوشۇرۇن قالمايدىغان، يوشۇرۇن ئىشلارنى ۋە پىچىرلاشلارنى بىلىپ تۇرىدىغان، بارلىق يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلارنى بىلىپ تۇرغۇچى اللە غا ئەمەللىرىڭلارنى ھېساب بېرىش ئۈچۈن تۇغرىلىنىسىلەر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿سىلەر (اللەغا) (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) تۇغرىلىنىسىلەر، سىلەر ھېچقانداق بىر سىرنى يوشۇرۇپ قالالمايسىلەر﴾**

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇمۇسادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى ئىنسانلار ھېساب بېرىش ئۈچۈن اللە غا ئۈچ قېتىم تۇغۇرلىنىدۇ. ئىككى قېتىملىق تۇغرىلىنىشتا جېدەل ۋە ئۆزرە ئېيتىشلار بولىدۇ، ئەمما ئۈچىنچى قېتىملىق تۇغرىلىنىشتا نامە ـ ئەمەللەر دەپتەرلىرى قوللارغا ئۇچۇپ كېلىدۇ. بەزىلەر ئۇنى ئوڭ قولى بىلەن ئالىدۇ، بەزىلەر سول قولى بىلەن ئالىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

فَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَـٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقْرَءُوا۟ كِتَـٰبِيَهْ ﴿١٩﴾ إِنِّى ظَنَنتُ أَنِّى مُلَـٰقٍ حِسَابِيَهْ
﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔا بِمَآ
أَسْلَفْتُمْ فِى ٱلْأَيَّامِ ٱلْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

نامە ـ ئەمالى ئوڭ قولىغا بېرىلگەن ئادەم (خۇشاللىقتىن): «بۇ مېنىڭ نامە ـ ئەمالىمنى ئېلىپ ئوقۇپ بېقىڭلار، مەن ھېساباتىمغا مۇلاقەت بولىدىغانلىقىمغا مۇقەررەر ئىشەنگەن ئىدىم» دەيدۇ﴿19﴾. ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ.ئېسىل جەننەتتە بولىدۇ﴿22﴾.ئۇنىڭ مېۋىلىرى (ئۈزۈپ يېيىشكە) يېقىن بولىدۇ﴿23﴾. (ئۇلارغا) «ئۆتكەنكى كۈنلەردە (يەنى دۇنيادىكى چاغلاردا) ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈن، خۇشال ـ خۇرام يەڭلار،ئىچىڭلار» دېيىلىدۇ﴿24﴾.

---

[1] سۈرە نەبە 19 ـ ئايەت.

www.munber.org

ناما - ئەمالى ئوڭ قولىغا بېرىلىدىغانلارنىڭ خۇشاللىقى ۋە ئۇلارنىڭ ياخشى ئاقىۋىتى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە قىيامەت كۈنى نامە - ئەمالللىرى ئوڭ تەرىپىدىن بېرىلىدىغان سائادەتمەن كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى ۋە ئۇلارنىڭ خۇشاللىقىنى خەۋەر قىلىدۇ، ئۇلار قاتتىق خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكتىن ئۆزلىرىگە ئۇچرىغان ھەر بىر ئادەمگە: ﴿**بۇ مېنىڭ نامە - ئەمالىمنى ئېلىپ ئوقۇپ بېقىڭلار**﴾ دەيدۇ. چۈنكى، ئۇ نامە - ئەمەلىنىڭ چوقۇم ياخشى ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. ئېنىقكى، ئۇلار يامانلىقلىرىنى اللە نىڭ ياخشىلىققا ئايلاندۇرۇپ بەرگەنلىكىنى بىلگەن كىشىلەردۇر.

ئىبنى ئەبۇھاتەم شېھىت بولغاندا پەرىشتىلەر يۇيغان كىشى ئابدۇللا ئىبنى ئابدۇللانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: شەك - شۈبھىسىزكى، اللە قىيامەت كۈنى بەندىسىنى توختىتىپ ئۇنىڭ يامانلىقلىرىنى ئۇنىڭ نامە - ئەمەل دەپتىرىنىڭ ئۈستىدە قىلىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا سەن بۇ - بۇ گۇناھلارنى قىلدىڭ دەيدۇ. بەندە: پەرۋەردىگارىم! شۇنداق مەن ئۇ گۇناھلارنى قىلدىم، دەيدۇ. اللە ئۇنىڭغا: مەن سېنى رەسۋا قىلمايمەن، مەن سېنىڭ گۇناھلىرىڭنى مەغپىرەت قىلدىم، دەيدۇ. بەندە قىيامەت كۈنى رەسۋا بولۇشتىن قۇتۇلغان چاغدا ﴿**بۇ مېنىڭ نامە - ئەمالىمنى ئېلىپ ئوقۇپ بېقىڭلار، مەن ھېساباتىمغا مۇلاقەت بولىدىغانلىقىمغا مۇقەررەر ئىشەنگەن ئىدىم، دەيدۇ**﴾

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلىدۇكى، ئىبنى ئۆمەر پىچىرلىشىش ھەققىدە سورالغان چاغدا، مەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دەيدۇ: «اللە قىيامەت كۈنى بەندىگە يېقىنلىشىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا ئۇنىڭ گۇناھلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئىقرار قىلدۇرىدۇ. ھەتتا ئۇ بەندە: ئەمدى ھالاك بولۇپ كەتتىم، دەپ ئويلىغان چاغدا، اللە تائالا: مەن سېنىڭ گۇناھلىرىڭنى دۇنيادا يوشۇرغان ئىدىم. بۈگۈن ئۇنى مەغپىرەت قىلىمەن، دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ نامە - ئەمالى ئوڭ قولىغا بېرىلىدۇ. ئەمما كاپىرلار بىلەن مۇناپىق گۇۋاھچىلار ﴿بۇلار پەرۋەردىگارى ھەققىدە يالغان سۆزلىگەنلەردۇر» دەيدۇ. راستلا اللە نىڭ لەنىتى زالىملارغا بولىدۇ (يەنى اللە زالىملارنى رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ)﴾[1] »

﴿**مەن ھېساباتىمغا مۇلاقەت بولىدىغانلىقىمغا مۇقەررەر ئىشەنگەن ئىدىم**﴾ يەنى دۇنيادىكى چېغىمدا بۇ كۈننىڭ چوقۇم يۈز بېرىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ئىدىم. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە دىن قورققۇچىلار پەرۋەردىگارىغا چوقۇم مۇلاقات بولىدىغانلىقىغا ۋە اللە نىڭ دەرگاھىغا چوقۇم قايتىپ بارىدىغانلىقىغا جەزمەن ئىشىنىدۇ﴾[2]

﴿**ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ. ئېسىل جەننەتتە بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇ مەمنۇنىيەتلىك تۇرمۇشتا، جەننەتنىڭ ئالىي قەسىرلىرىدە، چىرايلىق، شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەر، تۈگەپ قالمايدىغان ھەر خىل نازۇ - نېمەتلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ.

ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، جەننەتتە يۈز دەرىجە بار. ھەر ئىككى دەرىجىنىڭ ئارىسىنىڭ ئارىلىقى ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئارىلىقىدەك كېلىدۇ».

[1] سۈرە ھۇد 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 46 - ئايەت.

www.munber.org

﴾ئۇنىڭ مېۋىلىرى (ئۈزە تۇرغاندىمۇ، ئولتۇرغاندىمۇ، ياتقاندىمۇ قولىنى سوزۇپلا ئالالايدىغان دەرىجىدە) يېقىن بولىدۇ﴿ بەرا ئىبنى ئازىب بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭ مېۋىلىرى كارىۋات ئۈستىدە ياتقان ئادەممۇ ئۈزۈپ ئالالايدىغان دەرىجىدە يېقىندۇر. بىر قانچە كىشىلەرمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېگەن.

﴾(ئۇلارغا) «ئۆتكەنكى كۈنلەردە (يەنى دۇنيادىكى چاغلاردا) ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈن، خۇشال ـ خۇرام يەڭلار، ئىچىڭلار» دېيىلىدۇ﴿ يەنى بۇ سۆز ئۇلارغا زىيادە ياخشىلىق ۋە ئىنئام قىلغانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن دېيىلىدۇ. چۈنكى، ئۇنداق بولمىغاندا ئۇلار ئەمەللىرى بىلەنلا بۇ نېمەتكە ئېرىشەلمەيدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «توغرا ۋە دۇرۇس ئەمەللەرنى قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، سىلەرنىڭ بىرىڭلار ھەرگىزمۇ ئۆز ئەمەلى بىلەن جەننەتكە كىرەلمەيدۇ» بۇنى ئاڭلىغان ساھابىلار: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! سەنمۇ كىرەلمەمسەن؟ دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەنمۇ كىرەلمەيمەن، پەقەت مەن اللە نىڭ رەھمىتى ۋە پەزلى بىلەنلا كىرەلەيمەن» دەيدۇ.

* * * * * * *

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَـٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَـٰلَيْتَنِى لَمْ أُوتَ كِتَـٰبِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾
يَـٰلَيْتَهَا كَانَتِ ٱلْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنِّى مَالِيَهْ ۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّى سُلْطَـٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ
ٱلْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَٱسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ ٱلْعَظِيمِ
﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ ٱلْيَوْمَ هَـٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ
﴿٣٦﴾ لَّا يَأْكُلُهُۥٓ إِلَّا ٱلْخَـٰطِـُٔونَ ﴿٣٧﴾

نامە ـ ئەمالى سول قولىغا بېرىلگەن ئادەم ئېيتىدۇكى، «ماڭا نامە ـ ئەمالىم بېرىلمىگەن بولسىچۇ! [25]. ھېسابىمنىڭ نېمە بولغانلىقىنى بىلمىسەم ئىدىم! [26]. دۇنيادا ئۆلۈمىم ھاياتىمنى (ئاخىرەتتە قايتا تىرىلمەس قىلىپ) ئاخىرلاشتۇرسىچۇ! [27]. مېنىڭ مال ـ مۈلكۈم ماڭا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمىدى [28]. مېنىڭ ھوقۇقۇم قولۇمدىن كەتتى» [29]. (اللە دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەرگە) ئېيتىدۇ: «ئۇنى تۇتۇڭلار، ئۇنىڭغا تاقاق سېلىڭلار [30]. ئاندىن ئۇنى دوزاخقا تاشلاڭلار [31]. ئاندىن ئۇنى ئۇزۇنلۇقى 70 گەز كېلىدىغان زەنجىر بىلەن باغلاڭلار» [32]. (ئۇنىڭ بۇنداق ئازابلىنىشى شۇنىڭ ئۈچۈنكى) ئۇ ھەقىقەتەن ئۇلۇغ اللەغا ئىمان ئېيتمىغان ئىدى [33]. مىسكىنگە تاماق بېرىشنى تەرغىب قىلمايتتى [34]. بۈگۈن ئۇنىڭغا بۇ يەردە (ئۇنىڭدىن ئازابنى كۆتۈرۈۋېتىدىغان) دوست يوقتۇر [35]. ئۇنىڭغا يىرىڭدىن باشقا تاماق يوقتۇر [36]. ئۇنى پەقەت ئازغان ئادەملەرلا (يەنى كاپىرلارلا) يەيدۇ [37].

نام ـ ئەماللىرى سول قولىغا بېرىلىدىغانلارنىڭ ئەھۋالىنىڭ يامان بولۇشى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە بەختسىز كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ بىرىگە قىيامەت مەيدانىدا نام ـ ئەمالى سول قولىغا بېرىلسە، شۇ چاغدا ئۇ قاتتىق پۇشايمان قىلىدۇ.

www.munber.org

﴿**نامە ـ ئەمالى سول قولىغا بېرىلگەن ئادەم ئېيتىدۇكى، «ماڭا نامە ـ ئەمالىم بېرىلمىگەن بولسىچۇ! ھېسابىمنىڭ نېمە بولغانلىقىنى بىلمىسەم ئىدىم! دۇنيادا ئۆلۈمىم ھاياتىمنى (ئاخىرەتتە قايتا تىرىلمەس قىلىپ) ئاخىرلاشتۇرسىچۇ!**﴾ زەھھاك بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ پۇشايمان قىلىپ دۇنيادىكى ئۆلۈمدىن كېيىن ھېچبىر ھاياتلىق بولمىسىچۇ؟! دەيدۇ. مۇھەممەد ئىبنى كەئىب، رەبىئ ۋە سۇددى قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دەيدۇ. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ئاخىرەتتە ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىدۇ. دۇنيادىكى چېغىدا بولسا، ئۇنىڭغا ئۆلۈمدىنمۇ يامان كۆرۈلىدىغان نەرسە يوق ئىدى.

﴿**مېنىڭ مال ـ مۈلكۈم ماڭا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمىدى. مېنىڭ ھوقۇقۇم قولۇمدىن كەتتى**﴾ يەنى مېنىڭ مال ـ مۈلكۈم ۋە يۈز ـ ئابرۇيۇم اللە نىڭ ئازابىدىن ھېچ نەرسىنى توسۇپ قالالمىدى. ئەكسىچە، ئازابتىن قۇتۇلۇش يالغۇز ئۆزەمگىلا قالدى. ماڭا ھېچ ياردەم قىلغۇچى ۋە ئازابتىن قۇتۇلدۇرغۇچى بولمىدى. شۇ چاغدا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(اللە دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەرگە) ئېيتىدۇ: «ئۇنى تۇتۇڭلار، ئۇنىڭغا تاقاق سېلىڭلار. ئاندىن ئۇنى دوزاخقا تاشلاڭلار**﴾ يەنى اللە تائالا زابانىيلارنى مەھشەرگاھ مەيدانىدىن بۇ گۇناھكارلارنى قاتتىق قوللۇق بىلەن تۇتۇپ، ئۇلارنىڭ بويىنىغا تاقاق سېلىپ ئاندىن جەھەننەمگە تاشلاشقا بۇيرۇيدۇ.

﴿**ئاندىن ئۇنى ئۇزۇنلۇقى 70 گەز كېلىدىغان زەنجىر بىلەن باغلاڭلار**﴾ كەئىب ئىبنى ئەخبار بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ زەنجىرنىڭ ھەر بىر ھالقىسى دۇنيادىكى تۆمۈرنىڭ ئۆلچىمىدە بولىدۇ. ئەۋفى، ئىبنى ئابباس ۋە ئىبنى جۇرەيجنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ زەنجىر ئۆلچىنىدىغان گەز پەرىشتىنىڭ گەز ئۆلچىمىدە بولىدۇ. ئىبنى جۇرەيج ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ زەنجىر ئۇنىڭ ئاستى تەرىپىدىن كىرىپ ئاغزىدىن چىقىدۇ. ئاندىن پەرىشتىلەر ئۇلارنى ئۇ زەنجىرگە خۇددى چېكەتكىلەر كاۋاپ قىلىنغان چاغدا زىخقا ئۆتكۈزۈلگىنىگە ئوخشاش ئۆتكۈزىدۇ.

ئەۋفى ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: زەنجىر ئۇ گۇناھكارلارنىڭ ئاستىدىن كىرگۈزۈلۈپ بۇرنىنىڭ ئىككى تۆشۈكىدىن چىقىرىلىدۇ. ھەتتا ئۇنىڭغا پۇتلىرى بىلەن دەسسەپ ئۆرە تۇرۇش ئىمكانىيىتىمۇ بولمايدۇ.

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللا ئىبنى ئەمردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر ئاسماندىن باش سۆڭىكىگە ئوخشاش ئوق زېمىنغا ئېتىلسا، گەرچە ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئارىلىقى 500 يىللىق مۇساپە بولغان بولسىمۇ، ئۇ ئوق زېمىنغا شۇ كۈنى قاراڭغۇ چۈشۈشتىن ئىلگىرى يېتىپ چۈشىدۇ. ئەگەر ئۇ ئوق گۇناھكارلارنىڭ باغلىنىدىغان زەنجىرنىڭ باش تەرىپىدىن ئېتىلسا، ئۇ دوزاخنىڭ ئەڭ تېگىگە يېتىپ چۈشۈشى ئۈچۈن 40 يىل كەتكەن بولاتتى» بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**(ئۇنىڭ بۇنداق ئازابلىنىشى شۇنىڭ ئۈچۈندۈركى) ئۇ ھەقىقەتەن ئۇلۇغ اللەغا ئىمان ئېيتمىغان ئىدى. مىسكىنگە تاماق بېرىشنى تەرغىپ قىلمايتتى**﴾ يەنى ئۇ ئۆز ئۈستىدىكى اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت اللە تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلمايتتى. اللە تائالانىڭ بەندىلىرىگە مەنپەئەت يەتكۈزمەيتتى ۋە ئۇلارنىڭ ھەققىنى ئادا قىلمايتتى. شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللە تائالانىڭ بەندىلەر ئۈستىدىكى ھەققى ئۇلارنىڭ اللە نى بار ۋە بىر دەپ بىلىشى، اللە غا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىكىدىن ئىبارەتتۇر. بەندىلەرنىڭ بەندىلەر ئۈستىدىكى ھەققى ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىش، ئۆز ئارا بىر بىرىگە خەير ـ ئېھسان قىلىش، تەقۋادار بولۇشقا تەۋسىيە قىلىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا اللە تائالا مۆمىنلەرنى نامازنى ئادا قىلىشقا، زاكات بېرىشكە بۇيرىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بولسا:

www.munber.org

«نامازنى ئادا قىلىڭلار، مال ـ مۈلكىڭلارنى زاكىتىنى بېرىڭلار» دېگەن ھالەتتە قەبزە روھ قىلىنغان ئىدى.

﴿بۈگۈن ئۇنىڭغا بۇ يەردە (ئۇنىڭدىن ئازابنى كۆتۈرۈۋېتىدىغان) دوست يوقتۇر. ئۇنىڭغا يىرىڭدىن باشقا تاماق يوقتۇر. ئۇنى پەقەت ئازغان ئادەملەرلا (يەنى كاپىرلارلا) يەيدۇ﴾ يەنى بۈگۈن ئۇنى الله تائالانىڭ ئازابىدىن قۇتقۇزىدىغان نە دوستى، نە شاپائەتچىسى بولمايدۇ. بۇ ئورۇندا ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان تاماق پەقەت يىرىڭدىنلا ئىبارەتتۇر. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: بۇ تاماق دوزاخ ئەھلىنىڭ ئەڭ ناچار تامىقىدۇر. رەبىئ ۋە زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: بۇ تاماق جەھەننەمدە بولىدىغان بىر دەرەختىن چىقىدۇ.

شەبىب ئىبنى بەشىر ئىكرىمەدىن ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ تاماق دوزاخ ئەھلىنىڭ گۆشلىرىدىن ئېقىپ چىققان قان ـ يىرىڭدىن ئىبارەتتۇر. ئەلى ئىبنى تەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ تاماق دوزاخ ئەھلىدىن چىققان يىرىڭدۇر.

* * * * * * *

فَلَآ أُقۡسِمُ بِمَا تُبۡصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبۡصِرُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّهُۥ لَقَوۡلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوۡلِ شَاعِرٍۚ قَلِيلًا مَّا تُؤۡمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوۡلِ كَاهِنٍۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٤٣﴾

مەن سىلەر كۆرۈپ تۇرىدىغان نەرسىلەر بىلەن قەسەم قىلىمەن، سىلەر كۆرمەيدىغان نەرسىلەر بىلەنمۇ قەسەم قىلىمەن (يەنى بارلىق مەخلۇقات بىلەن قەسەم قىلىمەن)﴿38-39﴾*. بۇ قۇرئان ئەلۋەتتە ھۆرمەتلىك پەيغەمبەرنىڭ (الله تەرىپىدىن يەتكۈزگەن) سۆزىدۇر*﴿40﴾*. ئۇ شائىرنىڭ سۆزى ئەمەستۇر، سىلەر ناھايىتى ئاز ئىشىنىسىلەر*﴿41﴾*. ئۇ كاھىننىڭ سۆزىمۇ ئەمەس، سىلەر ئاز ۋەز ـ نەسىھەت ئالىسىلەر*﴿42﴾*. (ئۇ) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر*﴿43﴾.

قۇرئاننىڭ الله نىڭ سۆزى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا مەخلۇقاتلىرى ئىچىدە ئۆزىنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ۋە سۈپەتلىرىنىڭ مۇكەممەل ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان، ئىنسانلار كۆرۈپ تۇرغان ئالامەتلەر بىلەن ۋە ئىنسانلار كۆرەلمەيدىغان يوشۇرۇن ئالامەتلەر بىلەن قەسەم قىلىپ تۇرۇپ قۇرئاننىڭ ھەقىقەتەن ئۆزىنىڭ سۆزى ۋە ۋەھيىسى ئىكەنلىكىنى، ئۇنى ئىنسانلار ئىچىدىن تاللىغان بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنسانلارغا يەتكۈزۈشى ۋە ئۈستىگە يۈكلەنگەن بۇ ئامانەتنى ئادا قىلىشى ئۈچۈن نازىل قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەن سىلەر كۆرۈپ تۇرىدىغان نەرسىلەر بىلەن قەسەم قىلىمەن، سىلەر كۆرمەيدىغان نەرسىلەر بىلەنمۇ قەسەم قىلىمەن (يەنى بارلىق مەخلۇقات بىلەن قەسەم قىلىمەن). مەن سىلەر كۆرۈپ تۇرىدىغان نەرسىلەر بىلەن قەسەم قىلىمەن، سىلەر كۆرمەيدىغان نەرسىلەر بىلەنمۇ قەسەم قىلىمەن (يەنى بارلىق مەخلۇقات بىلەن قەسەم قىلىمەن). بۇ قۇرئان ئەلۋەتتە ھۆرمەتلىك پەيغەمبەرنىڭ (الله تەرىپىدىن يەتكۈزگەن) سۆزىدۇر﴾ يەنى بۇ قۇرئان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تەرىپىدىن يەتكۈزگەن سۆزىدۇر، چۈنكى، ئۇ الله نىڭ ئەلچىسىدۇر. ئەلچىنىڭ ۋەزىپىسى ئۆزى ئەۋەتىلگەن ۋەزىپىنى يەتكۈزۈشتۇر. الله تائالا پەرىشتىلەردىن بولغان ئەلچى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿قۇرئان ھەقىقەتەن (اللەنىڭ) ئىززەتلىك بىر ئەلچى (ئارقىلىق نازىل قىلىنغان) سۆزىدۇر. ئۇ (ئەلچى) كۈچلۈكتۇر، اللەنىڭ دەرگاھىدا مەرتىۋىلىكتۇر. پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىدۇر. بۇ

www.munber.org

يەردە (يەنى ئاسماندا) ئۇ ئىشەنچلىكتۇر﴾[1] يەنى بۇ جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامدۇر. اللّٰه تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەرنىڭ ھەمراھىڭلار (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) مەجنۇن ئەمەستۇر. ئۇ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) جىبرىئىلنى ھەقىقەتەن روشەن ئۇپۇقنىڭ شەرقىدە كۆردى﴾[2] يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى اللّٰه ياراتقان شەكىلدە كۆردى.

﴿ئۇ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) (غەيبنى) تەبلىغ قىلىشتا بېخىل ئەمەستۇر﴾[3] يەنى تۆھمەتكە قالغۇچى ئەمەستۇر. ﴿ئۇ (يەنى قۇرئان) قوغلاندى شەيتاننىڭ سۆزى ئەمەستۇر﴾[4] اللّٰه تائالا بۇ يەردىمۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ شائىرنىڭ سۆزى ئەمەستۇر، سىلەر ناھايىتى ئاز ئىشىنىسىلەر. ئۇ كاھىننىڭ سۆزىمۇ ئەمەس، سىلەر ئاز ۋەز ـ نەسىھەت ئالىسىلەر**﴾ اللّٰه تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتلەردە قۇرئاننى بىردە پەرىشتىدىن بولغان ئەلچىنىڭ سۆزى دىسە، يەنە بىردە ئىنساندىن بولغان ئەلچىنىڭ سۆزى دەپ كۆرسەتتى. چۈنكى ئۇ ئىككى ئەلچىنىڭ ھەر بىرى ئۆزىگە ئامانەت قىلىپ تاپشۇرۇلغان اللّٰه نىڭ ۋەھيىسىنى ۋە اللّٰه نىڭ سۆزىنى اللّٰه نىڭ نامىدىن يەتكۈزگۈچىدۇر. شۇڭا اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئۇ) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر**﴾

* * * * * * *

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ ٱلْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِٱلْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ ٱلْوَتِينَ ﴿٤٦﴾
فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَٰجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُۥ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكُم مُّكَذِّبِينَ
﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُۥ لَحَسْرَةٌ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُۥ لَحَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغاننى توقۇيدىغان بولسا﴿44﴾. ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق﴿45﴾. ئاندىن ئۇنىڭ ئاساسىي قىزىل تومۇرىنى كېسىپ تاشلايتتۇق﴿46﴾. سىلەردىن ھېچبىر ئادەم ئۇنى قوغداپ قالالمايتتى﴿47﴾. شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ قۇرئان تەقۋادارلار ئۈچۈن ۋەز ـ نەسىھەتتۇر﴿48﴾. بىز شەك ـ شۈبھىسىز بىلىمىزكى، سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا (قۇرئان ئايەتلىرى شۇنچە روشەن تۇرۇقلۇق) ئۇنى ئىنكار قىلغۇچىلار بار﴿49﴾. قۇرئان كاپىرلارغا (ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلغۇچىلارنىڭ ساۋابىنى ۋە ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئازابىنى كۆرگەن چاغدا) ئەلۋەتتە ھەسرەت بولىدۇ﴿50﴾. قۇرئان، مۇقەررەركى شەكسىز ھەقىقەتتۇر﴿51﴾. ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىڭنى (مۇشرىكلارنىڭ ئېپتىرالىرىدىن) پاك ئېتىقاد قىلغىن﴿52﴾.

ئەگەر پەيغەمبەر اللّٰه نىڭ نامىدىن يالغاننى توقۇيدىغان بولسا اللّٰه نىڭ ئۇنى ئەلۋەتتە ئازاپ بىلەن جازالايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئەگەر ئۇ**﴾ يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇشرىكلار گۇمان قىلغاندەك، بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغاننى ئويدۇرۇپ چىقارسا، ئەلچىلىككە ئارتۇق نەرسە قېتىپ قويسا ياكى بىرەر نەرسىنى كېمەيتىپ

---

[1] سۈرە تەكۋىر 19 ـــ 21 ـ ئايەتكىچە.
[2] سۈرە تەكۋىر 22 ـ 23 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە تەكۋىر 24 ـ ئايەت.
[4] سۈرە تەكۋىر 25 ـ ئايەت.

www.munber.org

قويسا ۋە ياكى ئۇز ئىچىدىن بىرەر نەرسىنى چىقىرىپ ئاندىن ئۇنى بىزگە نىسبەت بەرسە، ئۇ دېگەن نەرسىسى ئەمەلىيەتتە بىز تەرەپتىن بولمىسا، بۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئەلۋەتتە ئۇنى ئازابلايتتۇق.

﴿**ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق**﴾ يەنى ئۇنىڭدىن چوقۇم قاتتىق ئىنتىقام ئالاتتۇق.

﴿**ئاندىن ئۇنىڭ ئاساسي قىزىل تومۇرىنى كېسىپ تاشلايتتۇق**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: يەنى يۈرەككە تۇتىشىدىغان ئاساسى قىزىل قان تومۇردۇر. ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير ھەكەم، قاتەدا، زەھھاك، مۇسلىم بەتىن ۋە ئەبۇساخىر ھۇمەيد ئىبنى زەيياد قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېگەن. مۇھەممەد ئىبنى كەئب مۇنداق دەيدۇ: ئايەتتىكى ئاساسى قىزىل تومۇر دېگەن سۆزدىن يۈرەك، ئۇنىڭ تومۇرلىرى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى تومۇرلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

﴿**سىلەردىن ھېچبىر ئادەم ئۇنى قوغداپ قالالمايتتى**﴾ يەنى ئەگەر بىز ئۇنى جازالاشتا مەزكۇر جازالارنى قوللانماقچى بولساق، سىلەردىن ھېچكىم بىزنى ئۇنداق قىلىشتىن توساپ قالالمايدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام راستچىل، ياخشى ئىش قىلغۇچى ۋە توغرا يولدا ماڭغۇچىدۇر دېگەنلىكتىن ئىبارەتتۇر، چۈنكى غالىب ۋە بۈيۈك الله ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ نامىدا ئەۋەتىلىشىنى بەلگىلىگەندۇر ۋە ئۇنى روشەن مۆجىزىلەر ۋە كەسكىن دەلىل ـ پاكىتلار بىلەن كۈچلەندۈرگەندۇر.

﴿**شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ قۇرئان تەقۋادارلار ئۈچۈن ۋەز ـ نەسىھەتتۇر**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگە) شىپادۇر، ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى قۇرئاننىڭ دەۋىتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)، قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھىدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)﴾[1].

﴿**بىز شەك ـ شۈبھىسىز بىلىمىزكى، سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا (قۇرئان ئايەتلىرى شۇنچە روشەن تۇرۇقلۇق) ئۇنى ئىنكار قىلغۇچىلار بار. قۇرئان كاپىرلارغا (ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلغۇچىلارنىڭ ساۋابىنى ۋە ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئازابىنى كۆرگەن چاغدا) ئەلۋەتتە ھەسرەت بولىدۇ**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلىش قىيامەت كۈنىدە كاپىرلارغا ئەلۋەتتە ھەسرەت ئېلىپ كېلىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، قۇرئاننى ئىنكار قىلىش ۋە ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتماسلىق كاپىرلارغا ئەلۋەتتە ھەسرەت ئېلىپ كېلىدۇ دېگەنلىك بولۇشىمۇ ئېھتىمالغا يېقىندۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇنىڭدەك گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا قۇرئاننى سالدۇق (ئۇلار قۇرئاننى چۈشىنىپ، ئۇنىڭ پاساھەت ـ بالاغىتىنى ۋە مۆجىزە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئىمان ئېيتمىدى. ئۇلار (الله نىڭ) قاتتىق ئازابىنى كۆرمىگىچە قۇرئانغا ئىشەنمەيدۇ﴾[2] ﴿**ئۇلار بىلەن ئۇلارنىڭ ئارزۇ قىلغان نەرسىلىرى (يەنى ئىمان ئېيتىش ۋە جەننەتكە كىرىش) ئارىسىدا توسالغۇ پەيدا قىلىندى**﴾[3]

﴿**قۇرئان، مۇقەررەركى شەكسىز ھەقىقەتتۇر**﴾ يەنى قۇرئان شەكسىز راست خەۋەردۇر. مۇقەررەر ھەقىقەتتۇر.

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 44 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە شۇئەرا 200 ـ 201 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە سەبەئ 54 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىڭنى (مۇشرىكلارنىڭ ئىپتىرالىرىدىن) پاك ئېتىقاد قىلغىن﴾ يەنى بۇ ئۇلۇغ قۇرئاننى نازىل قىلغان الله نى مۇشرىكلارنىڭ بوھتانلىرىدىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلغىن.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە هاققەنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. الله غا شۈكۈرلەر بولسۇن!

www.munber.org